

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МІЛІЦІЇ ТА УСТАНОВ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ В ЗАПОБІГАННІ ТА РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ

Розкрито поняття, значення і проблеми взаємодії підрозділів міліції та установ виконання покарань у боротьбі зі злочинністю.

The notion, meaning and problems of interactions between the units of militia and establishments of Prisons Administration has been revealed.

Особливості сучасного етапу розвитку України зумовляють необхідність корінної перебудови економічного, політичного і соціального механізму, створення цілісної ефективної системи управління, яка дозволить всебічно реалізовувати можливості в боротьбі зі злочинністю.

Успішна реалізація зазначених завдань неможлива без забезпечення належного рівня правопорядку в державі, тотального наступу на злочинність. У свою чергу ефективність тотального наступу на злочинність значною мірою залежить від рівня взаємодії всіх структурних підрозділів правоохоронних органів. У ст. 7 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" від 18 лютого 1992 року № 2135-XII на оперативні підрозділи покладються обов'язки здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами з метою швидкого та повного розкриття злочинів і викриття винних [1]. Проблема подібної взаємодії є досить різнобічною, а пов'язані з нею правові, організаційні, тактичні та психологічні питання одночасно актуальні як для оперативних підрозділів міліції, так і для аналогічних підрозділів установ кримінально-виконавчої системи Державного департаменту України з питань виконання покарань. Ефективність взаємодії, яка розглядається, залежить від чітких дій окремих структурних підрозділів, узгодженості зусиль, чіткої організації роботи кожного працівника відповідно до функціональних обов'язків [2, с. 26].

Як зазначив Я.Ю. Кондратьєв у своїй роботі "Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції", взаємодія – це спільна участь і професійний зв'язок оперативних підрозділів з іншими органами і підрозділами на основі спільного вирішення завдань боротьби зі злочинністю з розподілом компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, з метою підвищення ефективності даної діяльності, досягнення узгодженості в роботі суб'єктів, використання сил, засобів та методів ОРД [3, с. 330].

Насамперед, потребують вирішення питання взаємодії оперативних підрозділів міліції та установ кримінально-виконавчої системи Державного департаменту України з питань виконання покарань, оскільки на ці підрозділи покладена основна відповідальність за результати попередження і розкриття злочинів, розшук злочинців та відшкодування завданої злочинцями шкоди. Висока організованість, погодження дій, об'єднання сил, засобів, методів оперативних служб міліції та кримінально-виконавчої системи дозволяють ефективно вести боротьбу зі злочинністю в нашій державі.

У системі правових норм, які є правовою базою оперативно-розшукової діяльності, слід виділити самостійну групу вимог, що регламентують обов'язки органів міліції і виправно-трудових установ вживати спільних заходів, направлених на боротьбу зі злочинністю. Злочинна діяльність, як правило, здійснюється приховано, а головною зброєю попередження злочинів і їх розкриття є оперативно-розшукова діяльність при тісній взаємодії оперативних підрозділів міліції і виправно-трудових установ.

Відповідно до статистичних даних, станом на 1 червня 2006 року у сфері діяльності кримінально-виконавчої системи перебувають 326,9 тис. ув'язнених та засуджених до різних видів покарань. В установах тримається понад 20 тисяч осіб, засуджених до позбавлення волі за навмисні вбивства, з яких майже половина – вбивства за обтяжливих обставин, 27,6 тис. – за грабунки і розбій, 20,1 тис. – за злочини в сфері обігу наркотиків, 704 – за бандитизм, 25 – за захоплення заручників [4].

Таким чином, як свідчить наведена статистика, значна кількість злочинців, що знаходяться в установах кримінально-виконавчої системи, скоїли злочини, за які вони не притягувалися до відповідальності, і можуть відбувати покарання за вчинення незначних злочинів, і саме в цьому напрямі повинні працювати оперативні служби міліції та установ кримінально-виконавчої системи. Саме взаємодія оперативних підрозділів міліції і оперативно-режимних підрозділів кримінально-виконавчої системи є об'єктивною умовою підвищення ефективності їх діяльності.

Досліджуючи взаємодію цих підрозділів, слід звернути увагу на її форми. У практичній діяльності органів внутрішніх справ існує безліч видів та форм взаємодії, які потребують класифікації, систематизації,

що дозволить виробити відповідні практичні рекомендації, закріпити їх у відомчих нормативних актах. Повний перелік форм взаємодії доти дуже важко, тому доцільно скомпонувати їх в умовні блоки: обмін інформацією, спільна розробка управлінських рішень, реалізація розроблених управлінських рішень (при настанні певних строків та виникненні відповідних ситуацій), проведення інших погоджених заходів, які не були передбачені письмовим управлінським рішенням [5].

Взаємодія оперативних підрозділів міліції та оперативно-режимних підрозділів ВТУ реалізується в багатьох формах, і перш за все в таких, як: спільне планування, обмін оперативною інформацією, спільне використання негласних співробітників, спільне здійснення заходів, спільне обговорення проблем, які виникають, і підсумків роботи, особисті контакти керівників і організація таких контактів [6, с. 12].

Убачається, що вирішенню питань про форми взаємодії територіальних органів міліції та установ виконання покарань буде сприяти аналіз положень Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", відомчих нормативних актів і практики їх застосування. Практика показує, що надання допомоги оперативно-режимним службам кримінально-виконавчої системи оперативними підрозділами міліції здійснюються з таких напрямів:

- встановлення фактів злочинної діяльності осіб, зокрема, встановлення колишніх зв'язків засуджених;

- отримання даних про місця схову зброї, знарядь злочинної діяльності, а також предметів і коштовностей, отриманих злочинним шляхом;

- перевірка інформації про місця зберігання зброї, знарядь злочинців, наркотиків і коштовностей, отриманих злочинним шляхом;

- працевлаштування звільнених з місць позбавлення волі, допомога з житлом тощо.

Таким чином видно, що взаємодія міліції і установ кримінально-виконавчої системи здійснює свою діяльність з різних напрямів, перелік яких є досить значним.

Розглядаючи правову основу взаємодії оперативних підрозділів кримінально-виконавчої системи Державного департаменту України з питань виконання покарань і Міністерства внутрішніх справ України, слід виділити чотири самостійні групи відомчих нормативних актів, які регламентують цю взаємодію, а саме:

- нормативні акти загального характеру;

- нормативні акти з конкретних напрямів взаємодії;

- нормативні акти, що регулюють взаємодію у боротьбі з окремими видами злочинів;

- нормативні акти, які регулюють питання взаємодії у боротьбі з організованою злочинністю.

На підставі названих нормативних актів видаються локальні норми. Так, головним завданням взаємодії підрозділів МВС і установ кримінально-виконавчої системи є розкриття та попередження злочинів, учи-

нених засудженими, які перебувають у місцях позбавлення волі, а також особами, які перебувають на волі. Для підвищення ефективності зазначеної діяльності, згідно з Конституцією України, Законами України "Про міліцію", "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про інформацію", спільними наказами МВС України, Державного департаменту України з питань виконання покарань, затверджено інструкцію про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України.

Об'єктами оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку є особи, які обвинувачуються у вчиненні злочинів на території України або засуджені, розшукуються, затримані за підозрою у бродяжництві, а також громадяни України, що вчинили злочини за її межами і відомості про них надійшли офіційними каналами згідно з міжнародними договорами у сфері обміну інформацією, які набрали чинності в установленому порядку [7]. Оперативні підрозділи МВС та ДДУПВП, використовуючи спеціальні обліки, ефективніше будуть розкривати та розслідувати злочини, розшукувати злочинців, незалежно від того, перебувають особи, які скоїли злочини, в установах кримінально-виконавчої системи чи знаходяться на волі.

Однією із форм взаємодії підрозділів міліції і установ кримінально-виконавчої системи є обмін інформацією. Розглядаючи окремі аспекти інформаційної взаємодії, перш за все необхідно враховувати таку проблему, як неоднорідність інформаційного механізму. Водночас слід мати на увазі, що ці потоки носять оперативно-розшуковий характер, а за своєю формою можуть проявлятися у вигляді спеціальних телеграфних, письмових повідомлень або вербальної інформації при безпосередньому контакті працівників міліції та установ кримінально-виконавчої системи. Основна частина інформаційного обліку забезпечує обмін по каналах зв'язку (пошта, телефон, телеграф). Обмін інформацією між оперативними підрозділами міліції і оперативно-режимними підрозділами установ кримінально-виконавчої системи слід здійснювати з метою повідомлення про осіб, яких готують до звільнення з місць позбавлення волі і щодо яких встановлено адміністративний нагляд;

осіб, які відбувають покарання за тяжкі та особливо тяжкі злочини; організаторів, лідерів, активних учасників організованих злочинних угруповань, так званих "злочинців в законі";

осіб, які мають наміри продовжувати злочинну діяльність [8, с. 19].

Вказана категорія осіб, враховуючи їх негативні якості і стійкість антигромадських поглядів, становлять підвищену небезпеку для суспільства і потребують нагляду як з боку міліції, так і з боку установ кримінально-виконавчої системи.

Профілактика і викриття злочинів є складним процесом саме тому, що деякі злочини мають латентний характер і для їх викриття необхідне своєчасне отримання інформації з різних джерел. Відповід-

но до вимог ст. 6 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, є підставою для проведення оперативно-розшукової діяльності [1].

Слід зазначити, що така форма взаємодії оперативних підрозділів, як спільне проведення оперативно-розшукових заходів, дає ефективні результати в боротьбі зі злочинністю.

З огляду на те, що обсяг роботи з розкриття досить значний, то створюються спільні слідчо-оперативні групи. Завдячуючи такій формі взаємодії, спільному здійсненню оперативних та інших заходів, винні у вчиненні злочинів своєчасно викриваються і притягуються до відповідальності. Практика свідчить, що спільне здійснення оперативно-розшукових заходів, як одна із форм взаємодії, має різні напрями. Цю форму доцільно використовувати при:

- створенні оперативної групи із розшуку осіб, які скоїли втечу з місць позбавлення волі;

- розробці спільних планів проведення різних заходів, включаючи і оперативні;

- проведенні зустрічей, нарад, занять з підвищення професійної майстерності;

- проведенні оперативних заходів із викриття і документування організованих злочинних груп.

Найбільш ефективними напрямками взаємодії оперативних підрозділів міліції і оперативно-режимних підрозділів установ кримінально-виконавчої системи при здійсненні оперативно-розшукових заходів є:

- діяльність із розшуку осіб, які ухиляються від слідства, суду і відбування покарання;

- спільне планування оперативно-розшукових заходів;

- обмін досвідом з організації та реалізації оперативних заходів.

Не менш важливою формою взаємодії є надання взаємодопомоги силами і засобами, які є у розпорядженні сторін. Аналізуючи зміст цієї форми взаємодії, необхідно відмітити, що звертаючись за допомогою, сторони повинні дотримуватися певних вимог, а саме:

- враховувати оперативну обстановку;

- реально оцінювати можливості одна одної;

- брати активну участь в реалізації отриманої інформації.

Погоджена діяльність повинна здійснюватися в межах компетенції кожного з підрозділів з урахуванням сил і засобів. Кінцеві результати повинні досягатися при мінімальних затратах сил і засобів [9, с. 9]. Практична діяльність різнобічна і може породжувати нові напрями, але всі вони будуть належати до вищезгаданих форм взаємодії. Зазначені вище форми взаємодії можна використовувати на практиці як окремо одна від одної, так і разом, залежно від тих завдань, які будуть вирішуватися підрозділами міліції та підрозділами установ кримінально-виконавчої системи.

Необхідно зазначити, що аналізованим формам взаємодії притаманні проблематичні фактори об'єктивного і суб'єктивного характеру, які негативно впливають на ефективність їх застосування. Зокрема, це підпорядкованість, територіальна розгалуженість і значне віддалення один від одного.

Дослідження сучасного стану правових, організаційних і тактичних основ взаємодії оперативних підрозділів міліції і виправно-трудових установ у боротьбі зі злочинністю свідчить, що ця взаємодія не забезпечує ефективної профілактично-попереджувальної діяльності, не повною мірою задовольняє потреби практики.

У зв'язку з цим, правове, організаційне і тактичне забезпечення взаємодії потребує подальшої оптимізації та вдосконалення. Це можливо шляхом внесення відповідних змін у законодавство, що дозволить більш ефективно проводити відповідні оперативні і профілактичні заходи. Доцільно розробити типові Положення про взаємодію оперативних підрозділів територіальних органів внутрішніх справ з оперативними підрозділами виправно-трудових установ. Потребує змін система планування взаємодії, порядок збирання інформації, її обсягу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Про оперативно-розшукову діяльність*: Закон України від 18 лютого 1992 р.
2. *Резунов В.Е.* Проблемы взаимодействия оперативных аппаратов с иными службами ОВД, с государственными и общественными организациями. – К., 1989.
3. *Кондратьев Я.Ю.* Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції. – К., 2004.
4. *Кошинець В.М.* Треба ширше застосовувати покарання, альтернативні позбавленню волі // Голос України. – 2006. – № 111.
5. *Плішкін В.М.* Теорія управління органами внутрішніх справ. – К. – 508 с.
6. *Потоцкий Н.И.* Организация взаимодействия оперативных аппаратов следственных изоляторов и милиции в борьбе с преступностью. – М: Акад. МВД СССР, 1989.
7. *Про затвердження інструкції про порядок оформлення, ведення та використання оперативно-довідкового, дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи*: Наказ МВС України, ДДУПВП України від 23 серпня 2002 р. № 823/188.
8. *Овчинский С.С., Базылев И.М.* Понятие информационного взаимодействия аппаратов уголовного розыска и пути его совершенствования. – Омск, 1985.
9. *Атмажитов В.М.* Взаимодействие аппаратов уголовного розыска с другими службами горрайорганов внутренних дел при раскрытии преступлений. – М: Акад. МВД СССР, 1984.